

Hrvatsko katoličko sveučilište

Zagreb, 13. veljače 2019.

Pozdravni govor – Predstavljanje knjige dr. sc. Esther Gitman

Izv. prof. dr. sc. Mario Kevo, pročelnik Odjela za povijest

Urednik knjige „Alojzije Stepinac – Pillar of Human Rights“

Dobro večer i srdačno Vas sve pozdravljam. Neću nikoga posebno pozdravljati osim Esther, našu dragu gošću, jer ona je ipak zvijezda i današnjeg dana i ove večeri. Esther, koju sam upoznao prije gotovo 17 godina na stepeništu ispred Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, zbunjenu osobu koja je tražila pomoć u detektiranju fondova i zbirki koje bi koristila u istraživanjima. Dakle, čudni su putevi Gospodnji i evo nas 17 godina kasnije i samo mogu reći: „Esther, iznimna mi je čast i od srca ti hvala što si upravo mene odabrala za urednika svoje knjige. Nadam se da to neće biti posljednji zajednički projekt i znaš da sam ti na raspolaganju za svaki budući projekt.“

Dakle, kao što je rečeno, o knjizi ću govoriti u svojstvu urednika, ali isto tako i kao povjesničar koji se dvadesetak godina bavi problematikom Drugog svjetskog rata i istraživač uloge, lika i djela blaženog nam Alojzija Stepinca u ratnim okolnostima između 1941. i 1945.

Neću Vam oduzimati previše vremena, jer vjerujem kako svi s nestrpljenjem iščekujete da Vam se obrati naša Esther. Istodobno, neću Vas zamarati suhoparnim podacima o samoj knjizi ili o samom postupku uređivanja knjige, već ću ukazati na nekoliko temeljnih podataka.

Pred nama je knjiga *Alojzije Stepinac: Pillar of Human Rights*, koja se sastoji od oko 360 stranica, a sadržava osam radova. Autorica je pri izradi knjige koristila izvorno arhivsko gradivo pohranjeno u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, ali u kombinaciji s arhivskim gradivom iz drugih arhivskih ustanova poput Yad Vashema iz Izraela, Židovske općine iz Beograda, zatim iz National Archives of the United States of America (NARA) iz Washingtona itd. Naravno, koristila je i novine, a u popisu korištene literature možete naći više od 120 bibliografskih jedinica domaćih i inozemnih autora, koji su vezani uz predmetnu problematiku. Iako se u knjizi mogu pronaći podaci o najranijem životu, odlasku u Prvi svjetski rat itd., većina knjige je posvećena događajima iz Drugog svjetskog rata, naporima nadbiskupa Stepinca i Katoličke crkve u pomaganju potrebitih i progonjenih od strane ustaškog režima. Osim toga, dio knjige je posvećen i montiranom sudskom procesu iz 1946. te razmišljanjima domaćih i svjetskih suvremenika, diplomata, političara i povjesničara o nadbiskupu Stepincu i njegovom radu za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Nakon ovih nekoliko uvodnih rečenica o samoj knjizi, na problematiku bih se osvrnuo i kao povjesničar. Jedna od kontroverzi koja se desetljećima sve do današnjih dana provlači u bivšoj jugoslavenskoj, a današnjih dana i u hrvatskoj i srpskoj historiografiji – i ne samo u historiografiji već i u publicistici te se često koristi u dnevno-političke svrhe – oko čega se lome koplja je svakako lik i djelo blaženog nam Alojzija Stepinca. Mnogi koji govore i pišu o toj problematici često su ideološki usmjereni i samu problematiku sagledavaju izvan konteksta vremena. Vrijednost ove knjige koja se danas nalazi pred nama upravo je činjenica da Esther, kao prava povjesničarka, problematiku ne gleda izvan konteksta ratnih okolnosti, odnosno onoga vremena. Esther jednostavno piše priču onako kako ju vode izvori, što je i metodološki ispravno i prema pravilima historiografske struke. Kao prava povjesničarka, o kojima i večeras govorim, a za razliku od nekih drugih povjesničara i „povjesničara“ ne postavlja unaprijed zadane zaključke kako bi ih potkrijepila izvorima (Kako neki moji kolege i iz hrvatske i iz srpske historiografije kažu: „Eto, baš dovršavam neki rad, pa mi treba nešto malo dokumenata da to garniram“). Dakle, Esther Gitman radi bez srdžbe i naklonjenosti, odnosno *Sine ira et studio*, i upravo onako kako je to navedeno kod Tacita, što bi trebao biti ideal svakog pravog povjesničara. Dakle, radi objektivno, pravedno i nepristrano u prosudbi ili samom zaključivanju onoga što nađe u izvorima.

I u svjetlu polarizacije današnjeg društva na „ustaše“ i „partizane“, na sukobljavanja unutar hrvatske historiografije, gdje često ako otkrijete i prezentirate nešto novo što se drugima ne sviđa često možete biti etiketirani kao revizionist, jer ne pratite već ustaljenu liniju rezultata prethodnih istraživanja. Stoga je važnost knjige, ali i historiografskog rada kojim se Esther godinama bavi, piše, čita i objavljuje svakako je još važnija. Naime, ovdje se ne radi o nekom hrvatskom ili srpskom povjesničaru, koji bi mogao biti ideološki ili nacionalno opterećen, već se radi o Esther Gitman, o stranoj, američkoj povjesničarki židovskog podrijetla. Esther, koja ako niste znali perfektno govori i hrvatski jezik, rođena je u Sarajevu pred Drugi svjetski rat, te što je još važnije adi se o osobi koja je preživjela Holokaust. Sama Esther u svojim istraživanjima nije pratila već ustaljenu, da ne kažem propisanu liniju, već je kao svaki pravi povjesničar krenula upravo od izvora i pustila je da ju ti isti izvori vode. Tako je na temelju izvornog arhivskog pohranjenog, prije svega, u fondovima i zbirkama Hrvatskog državnog arhiva iz Zagreba (istog onog gradiva koje je već godinama i godinama dostupno i svim drugim istraživačima), a u kombinaciji s drugim dostupnim izvorima slagala je priču – kamenčić po kamenčić slagala je mozaik koji se danas nalazi pred nama. Plod je to višegodišnjeg rada. U našim razgovorima Esther je često znala reći – kada je na temelju

arhivskog gradiva dobila određenu sliku, odnosno došla do izvjesnih zaključaka o ulozi nadbiskupa Stepinca i Katoličke crkve u pomaganju progonjenih za vrijeme Drugog svjetskog rata - „oh my God“ . Bila je osupnuta rezultatima do kojih je došla u istraživanjima.

Osim navedenog, a što ste ovih dana mogli čuti i u njenim medijskim istupima, govorila je „Cijeli svijet Vam se divi“. Naime, u arhivskom gradivu je našla na stotine dokumenata u kojima pojedinci, mali ljudi, poznate i manje poznate osobe toga vremena, zaposlenici cijelih poduzeća, pa čak i zaseoci potpisivali su peticije koje su upućivane pojedincima i institucijama, odnosno predstavnicima ustaškog režima da se pomogne progonjenim Židovima, da se otpuste iz koncentracijskih logora i sl. Takvih dokumenata, ako negdje drugdje i postoje, nema u tolikom obimu i količini i to je specifikum zbog čega Vam se divi cijeli svijet.

I za kraj još nekoliko opaski. Estherina knjiga *Kada hrabrost prevlada* rasprodana je i ove godine je Kršćanska sadašnjost objavila II. izdanje te knjige. Duboko sam uvjeren kako će i ovo izdanje, osobito stoga što je napisano na engleskom jeziku, veoma brzo biti rasprodano, pa će nakladnik uskoro morati otisnuti i drugo izdanje.

U konačnici, želim dodati da smo imali iznimno kratke rokove u kojima je trebala biti dovršena knjiga i moram dodati kako je taj cilj i ostvaren. Naime, prvi dio knjiga iz tiska je izašao u petak ujutro, 8. veljače, dakle dva dana prije Stepinčeva (nedjelja, 10. veljače) čime smo uspješno obavili povjereni nam zadatak. U skladu s navedenim, ako čitatelji i naiđu na tipfelere ili greške nemojte nam prestrogo suditi, a uvjeravam Vas kako su te greške tek plod slučajnosti, iznimno kratkih rokova i dosita nisu bile namjerne.

I na kraju, s obzirom da smo ipak na Hrvatskom katoličkom sveučilištu, završit ću s Evanđeljem po Marku. Navod upravo karakterizira i rad povjesničara, ali i ono što radi i čime se bavi Esther Gitman, koja na površinu izvlači manje poznate/gotovo nepoznate detalje o ulozi nadbiskupa Stepinca i Katoličke Crkve u pomaganju potrebitih u ratnim okolnostima, odnosno MK 4, 22 =

Ta ništa nije zastrto osim zato da se otkrije

I ništa nije skriveno osim zato da dođe na vidjelo.